Вплив тоталітарних ідеологій на розвиток мисливства Європи

Олег Проців

Досліджено вплив тоталітарних ідеологій на ведення мисливського господарства. Проаналізовано роль політичних еліт тоталітарних режимів. Виявлено основні відмінності фашизму та комунізму при організації мисливства в частині пропаганди, соціально-економічних наслідків, гуманітарних аспектів.

Ключові слова: тоталітаризм, мисливство, полювання, Герінг, Галичина.

The influence of totalitarian ideologies on the development of hunting in Europe.

There has been analysed the influence of totalitarian ideologies on organising hunting as well as role of political elites of totalitarian regimes. The basic differences between fascism and communism in the organization of hunting in terms of propoganda, social and economic consequences, humanitarian aspects.

Keywords: totalitarianism, hunt, hunting, Goering, Galicia.

Особливість мисливської галузі полягає в тому, що вона є не лише галуззю суспільного виробництва, але й елітним видом розваг, яким, як правило, займаються представники правлячої верхівки. Впливаючи на законодавче, фінансове, організаційне та адміністративне забезпечення галузі, вони використовують її для власного задоволення та пропагандистських цілей.

З історичних джерел відомо, що ще при монархіях знать, яка полюбляла полювати, об'єднувалась у мисливські ордени. Першим був організований у 1444 році Баварський орден. Це були закриті організації, до яких вступ без аристократичного титулу був заборонений.[1]

У феодальні часи панівна верхівка закріпила за собою монопольне право полювання. Для організації управління мисливством князі призначали

---

[1] Kobylański J.W. O ordenach Św. Huberta//Łowiec Polski – 1935. – № 31. – s.608-609.

відповідних урядовців – венаторів.[2] Венатори стояли на вершині державної мисливської ієрархічної структури. У їхньому підпорядкуванні були ловчі та мисливці, у деяких документах згадувалась посада підловчого. Часто до посади венатора додавали назву тієї місцевості, яку він мав у підпорядкуванні. Серед іншого в їхні обов'язки входили: доставка м'яса для князя і його двору та організація полювання для князів.[3] Полювання на дичину було також місцем, де знать відточувала свою військову майстерність. Еліта при будь-яких режимах захоплювалась полюванням, але при тоталітарних режимах поставила його на службу своїй пропаганді.

На початку XX ст. Європа переживає розквіт двох тоталітарних режимів – фашизму та комунізму, які змінюють організацію суспільного життя окупованих ними країн. Так, у червні 1941 року Галичина була приєднана до генерал-губернаторства Польщі (*Generalgouvernement*, *Generalne Gubernatorstwo*). Велика частина населення не мала німецького громадянства, тому відповідно була обмежена в правах. З приєднанням у 1941 році Галичини до генерал-губернаторства Польщі тут встановлюється законодавство, яке діяло на території генерал губернаторства. Державне управління мисливством відносилось до компетенції головного управління лісів, створеного при уряді генерального губернаторства. Одним з його перших рішень було рішення про націоналізацію лісів, а відповідно – й мисливських угідь та дичини, які переходили під управління уряду генерал-губернаторства Польщі.[4]

На відміну від демократичного режиму, при якому рівень вини визначав суд, у тоталітарному німецькому режимі ступінь вини визначали

---

[2] Krawczynski W.Lowiectwo: Przewodnik dla leśników zawodowych I amatorów myśliwych. – Kraków: Druk W.L.Anczyca i spółki, 1924. – s.7-16.

[3] О.Р. Проців До історії діяльності мисливської охорони в Галичині середини XIX- першої третини XX ст.//Актуальні проблеми державного управління Збірник наукових праць Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. - Харків. : Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2010. – № 1 (41). – с. 25-28.

[4] Amtliche Bekanntmachung der Hauptabteilung Forsten in der Regierung des Generalgouvernements// Wald und Holz. – 1941. - №32. – S. 12.

органи виконавчої гілки влади. Зокрема, відповідно до розпорядження генерал-губернатора від 13 червня 1941 року визначались покарання за порушення законодавства у лісовій та мисливській галузях, але виключно за згодою керівника головного керівництва лісів в уряді генерального губернаторства Польщі.[5]

Посвідчення мисливця, які давали можливість брати участь у полюваннях, мали особливості при їх видачі особам ненімецької національності. Зокрема, відповідно до поправок про зміну мисливського розпорядження для Генерального Губернаторства Польщі від 13 червня 1940 року, видане на підставі параграфа 5 Декрету канцлера Німеччини від 12 жовтня 1939 року, Генеральний губернатор Франк 30 червня 1941 року встановив вимогу, згідно якої право полювання мала особа, яка отримала посвідчення мисливця, що видавали органи державної влади. Умовою для отримання посвідчення мисливця була здача екзамену комісії при управлінні лісів в уряді генерального губернаторства. Звісно, що члени такої комісії були виключно німецькомовними, а для отримання посвідчення мисливця необхідно було проявити не лише добрі знання у галузі мисливства, але й добрі знання німецької мови. Крім того, фактична заборона щодо права полювання для громадян ненімецької національності була прописана у нормах розпорядження, що імперативно визначали: для допуску до здачі екзамену необхідна була рекомендація однієї з урядових філій німецького мисливського товариства, фотографії. Проте, навіть знаючи німецьку мову та отримавши рекомендацію німецького мисливського товариства, спостерігалась сегрегація за національною ознакою, що законодавчо встановлювалась при оплаті за посвідчення мисливця. Зокрема, особам німецької національності посвідчення видавалось безкоштовно, тоді як іншим національностям – за відповідну оплату.[6] Іншим бар'єром, що утруднював право полювання для осіб інших національностей, була фінансова складова, так як вартість оплати за отримання

---

[5] Zweite Verordnung über das Forst- und Jagdwesen im Generalgouvernement vom 13.Juni 1940//Wald und Holz. – 1941. - №29. – S.4.

[6] Zweite Durchführungsvorschrift zur Jagdverordnung für das Generalgouvernement vom 13.Juni 1940//Wald und Holz. – 1941. - №29. – S.4-5.

посвідчення мисливця становила 100 злотих в рік, що було дуже дорого при співвідношенні зарплати професійного робітника на землях Краківського дистрикту (65 грош – 1 злотого/год.)[7]

Тема вищості німецької нації не уникла пропагандистського забарвлення й у веденні мисливського господарства, що характерно для всіх тоталітарних політичних режимів. Так, інші нації підпадали під жорстку критику у статті «Мисливство в Генеральному Губернаторстві»: «У порівнянні з тим, як Польща представляла мисливське господарство на виставці у Берліні у 1936 році, у Німеччині склалась не зовсім правильне враження про високий рівень ведення мисливського господарства, а саме: про кількість великої дичини та полювання на неї. Тепер же Генеральне губернаторство може представити собі повну картину».[8]

Ведення мисливства було пріоритетним щодо ведення лісового господарства. Так, офіційний лісовий вісник Німеччини «Wald und Holz» відзначав, що «на захоплених територіях слід було вжити таких заходів по відновленню стану дичини, які ще не застосовувались в лісовій економіці Німеччини. Існує державна постанова щодо мисливства про те, що стан звірини повинен достосовуватись до потреб культури краю, та в більшій чи меншій мірі збільшуватись. І хоча дичина завдавала значної шкоди лісу, а особливо у Наддунайській частині Німеччини, політика уряду зустрічається з розумінням та толерантністю по всій країні». [9]

Запущена пропагандистська машина щодо ефективності німецького тоталітарного режиму у розвитку мисливського господарства давала свої результати. Зокрема, захоплення німецькою мисливською культурою відобразилось у книзі Валентина Гарчинського «Завдання і цілі польського мисливства та шлях його розвитку» (1939 р.), де занепад польського мисливства прямо пов'язується з культурним розвитком суспільства: «Без

---

[7] Zweite Durchführungsvorschrift zur Jagdverordnung für das Generalgouvernement vom 13.Juni 1940//Wald und Holz. – 1941. - №29. – S.6.
[8] Die Jagd im Generalgouvernement //Wald und Holz. – 1941. - №12. – S.1.
[9] Vordringliche Aufgaben der forstwirtschaftlichen Erzeugungssteigerung//Wald und Holz. – 1941. - №31. – S.3-5.

сумніву, багато з того, що вище написано, стосується й нас. Наші справи – гірші ніж у багатьох народів. Культурний рівень наших широких мас суспільства є низьким і сам по собі становить загрозу для розвитку наших мисливських відносин. Відношення влади до мисливства не є таким прихильним, як би ми того хотіли. Бачимо це у галузі фінансування мисливства. Так, насамперед, потрібно підняти культуру серед наших мисливців, а це вимагає спеціальної пропаганди: підтримки видавництв та мисливської періодики, випуску фахової мисливської літератури. У цій галузі допомоги від держави ми не утримуємо. Далеко нам ще до чотирьох мільйонів марок, які дає на ці цілі Німеччина».[10] Лише за півроку до початку окупації Німеччиною Польщі із захопленням «Ловці Польському» − друкованому органі Польського мисливського товариства, сповіщалось про досягнення німецької мисливської культури. Серед іншого повідомлялось про організацію Міжнародної мисливської виставки у Берліні 1937 року: «Ця виставка була найбільшою серед організованих до цього часу мисливських виставок у Європі» [11]. Описувались й результати полювань 1936-1938 р.р.: за один мисливський сезон у Німеччині було добуто дичини на суму 31,8 мільйонів марок. Велику чисельність живої дичини імпортували до Німеччини для відновлення генетичного потенціалу популяції мисливських видів тварин.

Показовим у цьому контексті є роль найближчого соратника Адольфа Гітлера – Германа Вільгельма Герінга, який займав не лише одну із найвищих посад в абвері, але й був головним ловчим Німеччини. [12] Тогочасна мисливська література залишила нам спогади про мисливську діяльність Герінга, який до початку Другої Світової війни неодноразово приїжджав на полювання до Другої

---

[10] Garczyński W.Zadania i cele łowiectwa polskiego oraz drogi jego rozwoju. – Warszawa, 1939. – s.3-10.

[11] Z działalności „Deutsche Jägerschaft“ w 1937-38 r.// Łowiec Polski – 1939. – № 6. – s.185.

[12] Gieysztor J. Nowa ustawa łowiecka Rzeszy Niemieckiej//Łowiec Polski – 1935. – № 16. – S.305.

Речі Посполитої. Полювання мали статус дипломатичного рівня. Зокрема, 18 лютого 1935 року таке полювання відбулось у Косові Поліському, організатором якого був польський генерал Фабрици. Під час цього полювання Герніг особисто добув 4 рисі, 2 вовки, 17 кабанів.[13] Після закінчення полювання Герінг підняв тост на знак подяки за організацію полювання та просив організаторів не перейматись, якщо щось не вдалось, заполонивши «цими кількома словами наші небайдужі серця поляків».[14]

Мисливська періодика відзначала, що Герінг у 1938 році приїзджав на полювання до Біловезькій Пущі та й навіть таємно полював у Карпатах.[15] У свою чергу, польські мисливські делегації неодноразово гостювали у Німеччині.[16]

Для пропаганди тоталітаризму використовувались й мисливські виставки з мисливськими трофеями, де першість тримали Німеччина, а перші особи Третього Рейху мали додаткову нагоду для пропагандистських виступів. Так, у 1937 році Герінг організував виставку, де він спільно з бургомістром Берліну виступив у мисливській формі.[17] Більше того, щоб підкреслити німецьку вищість, трофеї Герінга були представлені окремою експозицією.[18]

Ради справедливості слід додати, що на цій виставці лише із Станіславівського воєводства було представлено п'ятдесять трофеїв оленя з таких мисливських ревірів, як Велдіж, Шибене, Татарів, Космач, Солотвино

---

[13] W sprawie turystyki myśliwskiej cudzoziemców do Polski // Łowiec Polski – 1937. – № 13. – S.244.

[14] M. Potocki. wielki łowczy rzeszy niemieckiej w kniei poleskiej // Łowiec Polski – 1937. – № 10. – S.183-186.

[15] J . Gieysztor łowiectwo Polskie w ocenie Niemieckiej // Łowiec Polski – 1938. – № 1. – S.3-4.

[16] Uroczystośói ku czci św Huberta w Niemczech // Łowiec Polski – 1936. – № 33 . – S.636.

[17] Wielki łowczy Rzeszy Niemieckiej w kniei poleskiej//Łowiec – 1937. – № 10. – S.184-187.

[18] Zwycięstwo ś-go Huberta// Łowiec Polski – 1937. – № 34. – S.664-665.

Мізунське, Сколе, Ворохта та інші. Найвищі золоті відзнаки отримали трофеї зі Сколе, Ворохти, Жаб'я, Поляниці, Перегінська.[19]

Цілком у дусі тоталітаризму з елементами пропаганди режиму відбулось й закриття виставки. Польська преса з пієтетом відзначала, що 4 листопада 1937 року відбулось мисливське свято поляків під час організації мисливської виставки у Берліні. У цей день у Польському посольстві відбувся офіційний прийом для високопоставлених мисливців Європи: були присутні Герінг, посли Великобританії, Румунії, багато князів. Герінга було відзначено найвищою нагородою Польської мисливської спілки, а посол Польщі – Липський підняв тост на честь великого ловчого Німеччини. Той у свою чергу зазначив, що Польща та Німеччина найкраще і найбагатше представили свої експонати на організованій виставці.[20] Більше того, після виходу 1 квітня 1935 року нового німецького Мисливського закону поляки відзначили, що цей закон скопійований з польського Мисливського закону 1927 року.[21]

Хоча й у довоєнній Німеччині панував тоталітаризм, але для покращення іміджу мисливства Герінг спричинився до того, щоб кожен мисливець передплачував мисливський журнал, створюючи видимість соціальної справедливості у німецькому суспільстві. Редакція журналу повідомляла, що починаючи з 1 квітня 1935 року вартість передплати журналу «Wild und Hund» на весь рік зменшується з 18 до 12 марок.[22] Крім того, Герінг, як керівник мисливців, намагався підвищити вплив цієї галузі на соціальну справедливість. Так, щоб малозабезпечені громадяни німецької національності з гідністю відзначили Різдво, він закликав мисливців Німеччини пожертвувати

---

[19] Polski jeleń na międzynarodowej wystawie łowieckiej w Berlinie//Łowiec. – 1938. – № 3-4. – S. 36-37.

[20] Dylewski J. pawilon Polski na m. w. ł. w Berlinie // Łowiec Polski – 1937. – № 33. – S.436.

[21] Gieysztor J. Nowa ustawa łowiecka Rzeszy Niemieckiej//Łowiec Polski – 1935. – № 16. – S.303-305.

[22] Z prasy zagranicznej// Łowiec Polski – 1935. – № 11 . – S.216.

для них у період з 9 по 15 грудня частину впольованої дичини. Лише мисливці провінції Брауншвейг пожертвували місцевому населенню 44 туші, 49 козуль, 4 кабани, 20 фазанів, 539 зайців та 474 кролики. Передача дичини з метою пропаганди режиму відбулась в урочистій обстановці.[23]

У 1934 році мисливці Німеччини на заклик Герінга подарували бідним дичини на суму 1080000 марок, а у наступному 1935 році – на 1262000 марок. Загальна вага переданої дичини склала 1290000 кг, а саме: 3758 оленів , 934 лані, 27936 козуль, 1236 кабанів, 92 інших копитних, 119866 зайців, 67039 кроликів, 13091 фазанів, 311 куріпок, 886 диких качок. Герінг з гордістю заявив, що на світі немає жодної такої нації, де б мисливці так сильно дбали про свій народ.[24]

Месіанство німецької раси та фашистської ідеології Герінг вбачав й у мисливстві. Після захоплення Австрії німецькими фашистами у 1936 році німецька пропаганда не оминула у цьому контексті і мисливства. Зокрема, під час відзначення свята Святого Губерта 2 листопада 1936 році у Гайнберзі біля Брунксвіка Герінг у своїй промові відзначав тяглість мисливської традиції у Німеччині. Серед іншого він відзначив, що ліс і тварини належать Богові, а мисливці є лише виконавцями волі Божої. Німецькі ж мисливці добре знають цей принцип і добре виконують волю Божу.[25] Він наголошував, що 260 тис. німецьких мисливців – є слугами німецького народу, які вносять свій посильний вклад у німецьку культуру.[26]

Проте «слуга народу» Герінг належав до еліти нації, яка ніколи не обділяла себе при приватизації гарних мисливських угідь. Зокрема, Герінг для власного ведення мисливського господарства та полювання захопив у

---

[23] Ofiara w zwierzynie dla najuboższych o kręgu łowieckieg o Braunschweig// Łowiec Polski – 1935. – № 4 . – S.74.

[24] Z prasy zagranicznej // Łowiec Polski – 1936. – № 25 . – S.488.

[25] Uroczystośói ku czci św Huberta w Niemczech// Łowiec Polski – 1936. – № 36 . – S.708.

[26] Z prasy zagranicznej// Łowiec Polski – 1936. – № 8-7 . – S.169.

Ганновері вольєрне мисливське господарство, організоване ще у 1836 році тодішнім королем Эрнстом Августом І. Вольєр був обгороджений мурованою стіною висотою 2,2 метри, довжиною 16,5 км, а його площа становила 1680 га. Також для потреб мисливства тут знаходився зразковий розплідник мисливських собак.[27]

Герінг займався і розведенням дичини, зокрема, ним у 1934 році заповідне урочище Шорфгайде, що знаходилось за 100 км від Берліну.[28] До нього було завезено 600 лосів з інших мисливських господарств. Спеціально для них було створено штучне озеро.[29]

Із зміною тоталітарних ідеологій після Другої Світової Війни з фашистської на комуністичну практично не змінилось пристрастне ставлення політичних та військових еліт до полювання. Але, виходячи з комуністичної догми про соціальну рівність, проведення полювань всілякими методами конспірувалось. Зокрема, конфіскована резиденція митрополита А. Шептицького «Підлюте» на Івано-Франківщині використовувалась як державна дача для проведення монопольних полювань такими особами, як перший секретар Івано-Франківського обкому партії В. Ф. Добрик, начальник генерального штабу Радянської армії – генерал армії В. Г. Куликов, члени політбюро ЦК КПРС Микола Підгорний та Олексій Кириченко.[30] Перший секретар ЦК КПУ П. Шелест лише за один приїзд відстріляв двох ведмедів.[31]

Під час полювання вирішувалось багато державних справ. Зокрема, у Біловежській Пущі Першими секретарями республіканських центральних

---

[27] Deutsche jagd // Łowiec Polski – 1937. – № 22. – S.436.

[28] Der naturfoscher // Łowiec Polski – 1935. – № 12 . – S.236.

[29] Echa ze świat a//Łowiec Polski – 1934. – № 34 . – S.689.

[30] Проців О.Р. Лови для Куликова /Олег Проців// Галичина.-2012. – № 60(4616) 20 квітня. – С. 7.

[31] «Вічнозахоплююча дика дорога» графа Пальфія [електронний ресурс]. – Режим доступу: www.umoloda.kiev.ua/regions/72/183/0/26570/

Комітетів Комуністичної партії було прийнято рішення про припинення існування СРСР.

Підсумовуючи викладене, відзначаємо, що тоталітарні режими правління мають негативний вплив на розвиток мисливського господарства, що проявляється у недопущенні широкого кола людей права займатись мисливством. Існують відмінності і тотожності у впливі на мисливство при комуністичному і фашистському тоталітарних режимах.

Однією із особливостей цих двох режимів є те, що політична еліта монопольно захоплює безоплатне право на полювання та користування всією інфраструктурою мисливства. Відмінність між режимами полягає у тому, що при комуністичному факти проведення полювань елітою приховувались, а при фашистському – інформаційно гіперболізувались з пропагандистською метою.

Проців О.Р. Екологічні, соціальні й економічні аспекти розвитку АПК на засадах раціонального ресурсовикористання : колективна монографія / за ред.. П.В. Писаренка, Т.О. Чайки, О.О. Ласло, – П. : Видавництво «Сімон», 2015, – С. 10-18.